

DE TACHTIGJARIGE OORLOG

EEN HOORCOLLEGE OVER
DE GESCHIEDENIS VAN DE
NEDERLANDSE OPSTAND

door Judith Pollmann

Inhoudsopgave

College 1. In naam van de koning. De wording van een Opstand

1. Filips II en zijn 17 Nederlanden
2. Het godsdienstprobleem
3. Een wonderjaar

College 2. Burgeroorlog

4. Missie geslaagd?
5. Een omstreden Opstand
6. Verdeeldheid

College 3. De Opstand als Europees conflict

7. De prioriteiten van Filips II
8. Kansen voor de Republiek
9. Prijskaartjes

College 4. Een wereldoorlog

10. Het lot van de Indianen
11. De zaak Brazilië
12. De prijs van vrede

Aanbevolen literatuur

Jaartallenoverzicht

JUDITH POLLMANN

Prof. dr. Judith Pollmann is hoogleraar vroegmoderne Nederlandse geschiedenis aan de Universiteit Leiden. Ze publiceerde veelvuldig over de Nederlandse Opstand en over religieuze tolerantie en politieke identiteit in de Gouden eeuw. Ze leidde van 2008 - 2013 een NWO onderzoeksproject over oorlogsherinneringen in de 17e-eeuwse Nederlanden, en publiceerde in 2011 *Catholic identity and the Revolt of the Netherlands* bij de Oxford University Press.

STUDIUM GENERALE UNIVERSITEIT LEIDEN

Studium Generale Universiteit Leiden organiseert lezingen voor studenten en andere belangstellenden van binnen en buiten de universiteit die over de grenzen van hun vakgebied heen willen kijken.

Voor meer informatie, kijk op: www.studiumgenerale.leidenuniv.nl

Synopsis van het hoorcollege DE TACHTIGJARIGE OORLOG

De Tachtigjarige Oorlog

Niemand had het van tevoren zo bedacht. Toch werden het de belangrijkste jaren in de Nederlandse Geschiedenis. Zonder de Opstand, immers, zou Nederland als staat er nooit gekomen zijn. De Nederlandse Opstand en de tachtig oorlogsjaren die er op volgden laten zich lezen als een spannend verhaal – met echte helden en echte schurken, vol onbedoelde wendingen en onverwachte uitkomsten. Maar na bijna vierhonderdvijftig jaar geschiedschrijving, zou je denken, is het ook een verhaal waarover niet veel nieuws meer te ontdekken is. Maar niets is minder waar. Er blijven belangrijke vragen over te stellen. Waarom was de uitkomst zo onverwacht? Waarom vielen de Nederlanden uit elkaar? En waarom duurde het conflict zo lang? Deze collegereeks laat je kennismaken met nieuwe antwoorden op deze vragen over de tTachtigjarige Oorlog.

College 1. In naam van de koning. De wording van een Opstand

De Opstand waaruit de Nederlandse staat geboren werd, begon in 1566 als een protest van edelen en burgers in de ‘zeventien’ Nederlanden tegen de politiek van hun landsheer, koning Filips II. Twee dingen waren het, die de onderdanen van Filips dwarszaten. Filips wilde het bestuur van de bestuurlijk versplinterde Nederlanden centraliseren. Zijn onderdanen zagen dat als een bedreiging van verworven rechten en lokale vrijheden. Filips wilde bovendien alle Protestantse ketterij met harde hand onderdrukken, maar veel Nederlandse onderdanen zagen niets meer in een repressiepolitiek. De grote meerderheid van die onderdanen was echter wel zowel katholiek als koningsgezind. Wat hadden zij voor alternatieven in gedachten? Waarom beweerden zij dat ze de koning moesten beschermen? En wat gebeurde er toen het protest in augustus 1566 uitmondde in een calvinistische beeldenstorm?

College 2. Burgeroorlog

In 1570 liet de Hertog van Alva een standbeeld voor zichzelf oprichten in het kasteel van Antwerpen. Hij was trots op wat hij had bereikt: de beeldenstormers waren berecht, de legers van rebel Willem van Oranje verslagen, koning en paus waren bereid de Nederlanders te ‘vergeven’. Twee jaar later echter, waren delen van het land opnieuw in Opstand, en rukte Willem van Oranje op. De Opstand in Holland en Zeeland is vaak gezien als de ‘heroïsche fase’ in de Opstand. In de oorlogsretoriek van de Prins ging het om een vanzelfsprekende strijd om de vrijheid van het Nederlandse vaderland tegen arrogante, wrede en tyrannieke Spanjaarden. Toch was niet iedereen bereid tot steun aan de Prins. De Opstand mondde uit in een burgeroorlog waarin Nederlanders niet alleen tegenover Spanjaarden, maar vooral ook tegenover elkaar kwamen te staan. Wat bewoog sommige Nederlandse stedelingen om de geuzenlegers van Willem van Oranje hun steun te geven? Waarom waren anderen daar juist mordicus op tegen? Wat betekende dit voor het leven in de opstandige gewesten? En wat voor rol speelden die tegenstellingen in het uiteenvallen van de Opstand en de scheiding tussen de Republiek en de Zuidelijke Nederlanden?

College 3. De Opstand als Europees conflict

Waarom lukte het Filips II niet de rebellen in de kleine Nederlanden te verslaan? De Spaanse Habsburgs waren de machtigste vorsten van Europa en regeerden over een rijk ‘waar de zon nooit onderging’. Ze hadden veel middelen, ervaren generaals en goed getrainde legers. Maar ze hadden ook veel andere dingen aan hun hoofd. De Nederlanden waren slechts één hoofdpijndossier in de grote stapel problemen waarmee deze vorst te kampen had. Lang niet altijd prioriteerden Filips II en zijn opvolgers het conflict met

hun Nederlandse onderdanen; en als er geen geld en middelen waren, bleef succes uit. Maar niet alleen de koning moest rekening houden met de internationale verhoudingen. Vanaf het begin probeerden ook de rebellen om andere Europese partijen bij het conflict te betrekken, en na de dood van Willem van Oranje zou het de steun van de Engelsen zijn die de Opstand overeind hield. Oorlogvoeren betekende dus ook, meedoen in het Europese krachtenveld. De oorlog werd onderdeel van Europese conflicten. Dat leverde soms winst op, maar het zou ook betekenen dat het steeds moeilijker werd om het conflict te beëindigen. Naarmate het langer duurde, raakten steeds meer Nederlanders er bovendien van overtuigd dat de Republiek zonder oorlog niet zou overleven.

College 4. Een Wereldoorlog

Ook de opstandelingen hadden geld nodig, veel geld, om hun oorlog te blijven voeren. Op den duur ontwikkelde de nieuwe Republiek enorm succesvolle methoden om zijn eigen oorlog te financieren. De Republiek leende niet alleen heel goedkoop van zijn eigen burgers, maar realiseerde tegelijkertijd een ongekende economische groei, waarin handel en oorlog als vanzelfsprekend in elkaars verlengde kwamen te liggen. Vooral de expanderende handel en vestigingen in Azië en de Amerikas, werden gezien als een ideale manier om de vijand te treffen en er zelf tegelijk beter van te worden. In de publieke opinie was er nog steeds een grote morele en religieuze dimensie aan het conflict; de strijd opgeven was voor sommigen onbestaanbaar. Maar er waren ook economische redenen waarom de strijd niet werd gestaakt. De regentenelite van de Republiek voerde de oorlog ook voor eigen gewin. Oorlog en economie raakten zo nauw met elkaar verweven dat vredesonderhandelingen door economische overwegingen werden bemoeilijkt. Naarmate de economische belangen van de Republiek mondialer werden, werd ook de uitkomst van de oorlog steeds afhankelijker van gebeurtenissen buiten Europa. In 1648 waren het uiteindelijk ontwikkelingen in Brazilië die er toe leidden dat er, na tachtig jaar oorlog, in Münster eindelijk vrede kon worden gesloten.

Aanbevolen literatuur

Petra Groen (red), *De tachtigjarige oorlog. Van opstand naar geregelde oorlog, 1568-1648* (2013)

Anton van der Lem, *De Tachtigjarige oorlog in de Nederlanden, 1568-1648* (2014).

Henk van Nierop, *Het verraad van het Noorderkwartier. Oorlog, terreur en recht in de Nederlandse Opstand* (1999)

Geoffrey Parker, *The Dutch Revolt* (Harmondsworth 1977), vertaald als *De Nederlandse Opstand. Van Beeldenstorm tot Bestand* (1981)

Jaartallenoverzicht

College 1

- 1556 Filips II volgt zijn vader Karel V op als koning van Spanje in de Nederlanden
- 1559 Filips vertrekt naar Spanje. Margareta van Parma wordt Landvoogdes
- 1561 Plan nieuwe bisdommen wordt bekend
- 1566-1567 Verbond der Edelen biedt Margaretha van Parma Smeekschrift aan. Opschorting ketter plakkaten. Hagenpreken. Beeldenstorm. Gewapend verzet Calvinisten. Willem van Oranje vlucht naar Dillenburg

College 2

- 1567 Alva arriveert in de Nederlanden en richt Raad van Beroerten op
- 1568 De Slag bij Heiligerlee. Onthoofding graven van Egmont en Horne. Oranjes invasie mislukt
- 1569-1572 Plannen voor de 10e penning stuiten op weerstand
- 1572 Holland en Zeeland in Opstand; eerste 'vrije statenvergadering'. Burgeroorlog
- 1573 Katholieke eredienst verboden in Holland en Zeeland
- 1575 Filips II gaat bankroet
- 1576 Dood van landvoogd Requesens. Mouterijen van Spaanse troepen. Pacificatie van Gent
Spaanse Furie in Antwerpen
- 1578-1585 Calvinisten aan de macht in Vlaamse en Brabantse steden
- 1579 Unies van Atrecht en Utrecht; de Opstand valt uiteen.
- 1581 Plakkaat van Verlating zweert Filips af. Hertog van Anjou wordt vorst van de Nederlanden
- 1584 Willem van Oranje vermoord

College 3

- 1585 Val van Antwerpen. Engelse hulp voor de opstandige gewesten
- 1585 Maurits van Nassau wordt Stadhouder van Holland en Zeeland
- 1587 Graaf van Leicester vertrekt.
- 1588 Armada. De Republiek gaat verder als unie van 7 soevereine gewesten
- 1588-1598 'Tien jaren'. Maurits en Willem Lodewijk voeren succesvol campagne
- 1598 Filips II sterft. In de Zuidelijke Nederlanden wordt hij opgevolgd door zijn dochter Isabella en haar man Albrecht.
- 1602 Oprichting VOC
- 1603 Nederlanders nemen Santa Catalina in beslag
- 1601-1604 Beleg van Ostende. Republiek verliest.
- 1607-1609 Vredesonderhandelingen

College 4

- 1609-1621 Twaalfjarig bestand. Machtsstrijd tussen Maurits en Oldenbarnevelt
- 1618 In Duitse Rijk breekt 30 jarige oorlog uit
- 1621 Oprichting WIC
- 1628 Verovering Zilvervloot door Piet Hein
- 1629 Den Bosch veroverd door Frederik Hendrik
- 1630 WIC krijgt voet aan de grond in Brazilië
- 1632 Vredesonderhandelingen mislukken
- 1635 Frans-Nederlands verdrag
- 1640 Opstand in Catalonië en Portugal tegen Filips IV
- 1645 Portugezen in Brazilië komen in Opstand tegen de WIC
- 1648 Vrede van Münster

COLOFON

Home Academy Publishers geeft hoorcolleges uit als download en streaming. Interessante onderwerpen, van geschiedenis tot natuurwetenschappen, voorgedragen door de meest boeiende sprekers. Zo kunt u kennis opdoen in de auto, in de trein, op de fiets of thuis op de bank.

Kijk verder op WWW.HOME-ACADEMY.NL

UITGAVE Home Academy Publishers
Middelblok 81
2831 BK Gouderak
Tel: 0182 - 370001
E: info@home-academy.nl

OPNAME Sandro Ligtenberg (Leiden, april 2015)
STEM INLEIDING F.C. van Nispen tot Sevenaer
MUZIEK Cok Verweij
MASTERING Frits de Bruijn

© Copyright 2015 Home Academy Publishers, Den Haag
ISBN 978 90 8530 141 7
NUR 77, 78

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, uitgeleend, verhuurd, uitgezonden, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door (foto)kopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaand schriftelijk toestemming van de uitgever.